ҮЗЕБЕЗНЕКЕ БУЛА

«Татарстан Республикасы флоты» киләсе елдан яңача эшли башлаячак

> 2

ТЫЧКАН БИЗГӘГЕН

йоктыручылар саны Татарстанда бер ел эчендә 3 тапкыр арткан

> 3

ЯРАТЫП КАРА

Бөтен кешенең дә хәленнән килә торган нәрсә түгел бу

> 3

ЖАНЫҢ НИ ТЕЛИ?

Чаллы театры тамашачысына әнә шул сорауны бирде. Җаваплар көтелмәгәнчә

> 4

ВАТАНЫМ ТАТАРСТАН

1918 елның 12 мартыннан бирле чыга | ИҖТИМАГЫЙ-СӘЯСИ ГОМУМТАТАР ГАЗЕТАСЫ | № 80 (29047) | Чәршәмбе | 7 июнь | 2023 ел

Газета 1968 елда Хезмәт Кызыл Байрагы ордены белән бүләкләнде

www.vatantat.ru /vatanimtatarstan /t.me/vatantat

4604609 000131

Динә
ГЫЙЛАҖИЕВА

БАЛАГА... БУРЫЧ

ТАТАРСТАНДА АЛИМЕНТ ТҮЛӘМӘҮЧЕ ИКЕ ДИСТӘ МЕҢНӘН АРТЫК АТА-АНА ИСӘПЛӘНӘ

Борчыган мәсьәлә

Бер ел эчендә Татарстанда аерылышучылар саны 12 процентка арткан. Ата-ананың юллары аерыла, таякның авыр башы балага төшә... Гаилә җимерелгәндә иң аянычлысы әнә шул, ди белгечләр. Ата-ана, үз бурычларын онытмыйча, аерылганнан соң да баласына ярдәм итеп торса ярый да. Кызганыч, еш кына чынлыкта моның киресе күзәтелә. Бүген республикада шундый ике дистә меңнән артык җавапсыз ата-ана исәпләнә. Ни гаҗәп: баласына алимент түләмәүчеләр арасында этиләр генә түгел, әниләр дә байтак!

shutterstock.com

Хәзерге вакытта республиканың суд приставларында алимент түләтү турында 25140 эш исәпләнә. Шуларның 4 меңнән артыгы быел төзелгән. Суд приставлары федераль хезмәтенең Татарстан буенча идарәсе җитәкчесе Әнвәр Закиров сүзләренә караганда, суд приставлары ел башыннан бирле алимент түләмәүчеләрдән 388 миллион сумлык бурычын кайтарттырган. Бу узган елның шул ук чоры белән чагыштырганда ике тапкыр күбрәк.

– Әгәр кеше 2–3 ай дәвамында алиментын түләми икән, ул административ җаваплылыкка тартыла. Алиментны өлешчә түләргә маташу да файдасыз. Ул барыбер түләнмәгән булып саналачак. Әгәр кеше административ җаваплылыкка тартылганнан соң да бурычын түләмәсә, аңа карата җинаять эше ачылачак. Ул мәҗбүри эшләргә хөкем ителәчәк, – дип сөйләде Әнвәр Закиров Хөкүмәт йортында узган брифингта.

Билгеле булганча, әгәр кешенең алимент буенча 30 мең сумнан артык бурычы җыелган икән, закон нигезендә аңа чит илгә чыгу тыела. Хәзерге вакытта Татарстанда шундый 120 мең кеше исәпләнә. Әгәр бурычын ике ай эчендә түләп бетермәсә, ул алимент буенча ким дигәндә 10 мең сумлык бурычы җыелган очракта да чит илгә бара алмаячак.

Шуңа күрә белгечләр җәйге ялны планлаштырыр алдыннан бурычлар турында мәгълүматны тикшерергә киңәш итә. Аны суд приставларының рәсми сайтыннан (fssp.gov.ru) карарга була. Биредә бурычны онлайн рәвештә түләргә дә мөмкин. Бурычны түләгәннән соң, приставларга хәбәр итәргә кирәк. Ник дигәндә, түләүләр тиз генә барып җитмәскә мөмкин. Суд приставлары уңай карар чыгарганнан соң бер тәүлек узгач, кеше чит илгә чыга ала.

Ничек кенә сәер яңгыраса да, алимент түләмәүчеләр арасында әни кешеләр дә бар. Республикада исәпләнгән барлык алимент түләмәүчеләрнең 13 процентын нәкъ менә гүзәл затлар тәшкил итә. Бу – нигездә, тәртипсез тормыш рәвеше алып барган, ана булу хокукыннан мәхрүм ителгән хатын-кызлар. Әле күптән түгел генә суд приставлары Тәтеш районында яшәүче шундый аналарның берсеннән алимент буенча бурычларын түләттергән.

Татарстан буенча суд приставлары федераль хезмәте идарәсе суд приставлары хезмәтенең Тәтеш районы бүлеге җитәкчесе Андрей Наумов сүзләренә караганда, районда ике баласына алимент түләмәгән бер ананың 1 миллион сумнан артык бурычы җыелган булган. Шушы әҗәтен кайтару өчен аңа, фатирдагы өлешеннән баш тартып, аны балаларына яздырырга туры килгән.

– Ел башыннан бирле Тәтешнең суд приставлары алимент буенча бурычлылардан 1,5 миллион сумлык акча түләттерде. Бу, узган елның шул ук чоры белән чагыштырганда, 550 мең сумга күбрәк. Алимент буенча бурычы булган 9 кеше административ җаваплылыкка тартылды, өчесенә карата җинаять эше ачылды, – ди Андрей Наумов.

22 майдан 1 июньгә кадәр Татарстанда «Суд приставлары – балаларга» дип исемләнгән акция узды. Шушы ун көн вакыт эчендә баласына алимент түләүдән баш тартучыларга карата 80 административ һәм 33 җинаять эше ачылган. Әлеге акция барышында суд приставлары бурычлы ата-аналарга алимент буенча 26 миллион сумлык әҗәтен түләттергән. Акция дәвамында суд приставлары 1 меңнән артык кешегә карата алиментын кредит оешмалары аша түләтү турында карар чыгарган. Баласына алимент түләмәгән тагын 70 кеше транспорт чарасын, тагын 20ләп кеше күчемсез милеген теркәү хокукыннан мәхрүм ителгән. 1,4 мең кеше исә алимент буенча бурычын кайтарып бетермичә, чит илгә китә алмаячак.

Әнвәр Закиров сүзләренә караганда, алимент түләмәүче ата-аналарга карата кулланылган бу чараларның барысы да нәтиҗәле. «Пәрәннек»кә риза булмаучыларның күбесе «чыбыркы» ысулын куллангач кына хатасын төзәтә икән. «Әле күптән түгел генә Түбән Камада яшәүче бер ата алимент буенча бурычларын тулысынча түләп бетерде. Кисәтүләргә колак салмаган иде, административ җаваплылыкка тарткач, хәлнең мөшкел икәнен аңлады. Болгар шәһәрендә яшәүче 41 яшьлек ир-ат та, машинасына арест салгач, бурычын кайтарырга булды», – диде ул.

Ел башыннан бирле Татарстанда алимент түләмәгән:
- ✓**1145** кеше административ җаваплылыкка тартылган;
- ✓**447** кешегә карата җинаять эше ачылган;
- ✓**1029** кешенең милкенә арест салынган.

Табиблы поездлар

Казаннан Свияжскига йөрүче электр поездлары пассажирлары өчен 8 июньдә «Сәламәтлек электричкасы» акциясе уздырыла. «Казан – Арча» поездында шундый ук чара 6 июньдә үткәрелгән.

Акциядә табиблар (терапевт, хирург, акушер-гинеколог, тән тиресе авырулары табибы, педиатр, психотерапевт һәм башка белгечләр), скандинавия йөреше буенча инструктор, Казан дәүләт медицина университеты, мәдәният институты волонтерлары катнаша. Акция барышында табиблар пассажирларга киңәш-табыш бирә, кан басымын үлчи, гәүдә авырлыгы индексын билгели. Профессиональ инструктор скандинавия йөреше буенча мастер-класс үткәрә. Волонтерлар исә йогышлы һәм башка авыруларны кисәтү буенча белешмәлекләр тарата.

Чараның максаты – халыкка диспансеризация һәм медицина тикшеренүе узуның мөһимлеген, дөрес туклану һәм хәрәкәтләнүнең файдасын, хәмернең, тәмәкенең организмга зарарлы йогынтысын аңлату.

Өч елга озайтылган

Татарстанда физик культура һәм спортны үстерү программасы 2026 елга кадәр озайтылган. Аны гамәлгә ашыруга республика бюджетыннан 49 миллиард 745 миллион сумнан артыграк күләмдә акча юллау күздә тотыла. Премьер-министр Алексей Песошин имзалаган карардан күренгәнчә, федераль бюджеттан тагын 4 миллиард сум, бюджеттан тыш чыганаклардан 210 миллион сум җәлеп итү планлаштырылган. Тәгаенләп әйтсәк, быел бу максатка – 4,3 миллиард сум, киләсе елда 4,7 миллиард сум җибәрү каралган.

Программаның 2026 елга республикада яшәүчеләрнең 64,1 процентына спорт белән даими шөгыльләнү, 58 процентына һәм студентларның 71 процентына ГТО нормаларын тапшыру мөмкинлеге бирүе күздә тотыла. Моннан тыш спортка тартылучы инвалидлар өлешен 29 процентка җиткерү планлаштырыла.

Илдар Мөхәммәтҗанов

Сәрхуш дип әйтмәсеннәр

Игътибарны начарайта, мәлҗерәйтә, гомумән, организмга таркаулык кертә торган дарулар эчкәннән соң автомобиль йөртү исерек хәлдә рульгә утыруга тиңләштереләчәк. «РИА Новости» хәбәренә караганда, бу җәһәттән закон проекты әзерләнгән. Бу – дарудан «исерүчеләр»гә дә җәза чарасы кертеләчәк дигән сүз.

Наркотик яки психотроп матдәләргә кермәгән дару эчеп «сәрхушләнгән» йөртүчеләргә моңарчы җаваплылык каралмаган иде әле. Россия Юристлар ассоциациясе идарәсе рәисе Владимир Груздев әйтүенчә, мондый дарулар исемлеге Хөкүмәт карары белән расланачак. Аңа авыртуны баса торган, эпилепсиягә каршы препаратлар, йокы дарулары, тынычландыргыч дарулар кертелергә мөмкин.

Корбан гаете – 2023

Кабул булсын!

Быел Корбан бәйрәме 28 июньгә туры килә. Белгечләр бәйрәмгә чалынасы сарыкларны читтән эзләмәскә куша. Республикада да җитәрлек алар.

Министрлар Кабинетының Баш ветеринария идарәсе башлыгы урынбасары Габделхак Мотыйгуллин әйтүенчә, күпләп сарыклар үрчетү белән шөгыльләнүче күрше төбәкләрдә йогышлы авырулар буенча вазгыять катлаулы.

– Россия күләмендә мөгезле кече терлекләрдәге йогышлы авыруларга бәйле вазгыять куркыныч. Төп чирләр – тилчә, бруцеллез, сарыклардагы чәчәк авыруы. Узган елны Татарстанга сарыкларны Чувашиядән генә керткән идек. Быел да күршеләрдән шул төбәк кенә имин санала. Үзебездәге мал белән генә чикләнсәк иде. Татарстан – куркыныч тудырмый торган төбәкләр исемлегендә, шуңа бездә малларга вакцина да кадалмый, – дип аңлатты белгеч. – Читтән инфекция кертмәсәк иде. Соңгы елларда Татарстанда да сарык асраучылар саны арта. Республикада 300 меңләп баш сарык барлыгы билгеле. Үз ихтыяҗларыбыз өчен җитәрлек бу.

Татарстан мөфтиенең мөхтәсибәтләр белән эшләү буенча киңәшчесе Равил хәзрәт Зөфәров Корбан бәйрәме уздыру тәртибе белән таныштырды.

Быел Корбан гаетенең беренче көне 28 июньгә туры килә. Бу көнне республика мәчетләрендә җәмәгать белән бәйрәм намазлары узачак. Корбан бәйрәме уңаеннан гает намазын Татарстанның барлык мәчетләрендә дә кояш чыгып 30 минут узгач уку каралган.

Гает намазыннан соң, гадәттәгечә, махсус билгеләнгән урыннарда корбан чалу башланачак. Сүз уңаеннан, быел корбан нисабы күләме – 36 мең сум. Ягъни ихтыяҗларыннан тыш кулында 36 мең сум иреклe акчага ия кеше Корбан бәйрәмендә сарык чалырга тиеш.

Габделхак Мотыйгуллин искәрткәнчә, Татарстанда корбан чалу өчен 55 урын билгеләнгән, Казанда – 17.

– Мал чалу мәйданчыгы тиешенчә җиһазландырылган булырга тиеш. Анда органик һәм биологик калдыкларны җыю өчен махсус урын булу да мәҗбүри. Оештыручылар аларны юк итү һәм дезинфекция эшен оештырырга тиеш, – диде ул. – Корбанлыкка бары тик сәламәт хайваннар гына рөхсәт ителә.

Сүз уңаеннан, былтыр бәйрәм көннәрендә республикадагы рөхсәт ителгән рәсми мәйданчыкларда 12,3 мең хайван чалынган (Казанда – 5,8 меңнән артык баш).

Чулпан ГАРИФУЛЛИНА

➤«Зәкят» хәйрия фонды Корбан гаетендә корбан чалу өчен гаризалар кабул итә башлады. Фонд мал итен мохтаҗларга илтеп тапшырачак. Гаризаларны фонд «WhatsApp» буенча да кабул итә. Номеры – **89274730729**.

Сайлауга 3 төрле корбанлык тәкъдим ителә:
- – 13 мең сумнан 1 сарык, авырлыгы – якынча 20 кг;
- – 13 мең 500 сумнан 1 сарык, авырлыгы – якынча 25 кг;
- – 14 мең 500 сумнан сыерның 1/7 өлеше, итнең авырлыгы – якынча 35 кг.

➤Корбанга бәйле тулырак мәгълүмат – **dumrt.ru** сайтында.
➤Белешмәләр өчен телефон: **(843) 225-33-22**.

Сүзгә-сүз

Ирина ВОЛЫНЕЦ, Татарстанда Бала хокуклары буенча вәкаләтле вәкил:

Ун һәм аннан да күбрәк бала тәрбияләгән ир-атларга «Герой ата» исемен бирергә кирәк. Күпбалалы этиләрнең хезмәте беркайчан да югары дәрәҗәдә билгеләнгәне булмады. Балаларга лаеклы тәрбия бирү, гаиләне туендыру еш кына күпбалалы этиләр җилкәсенә төшә. «Герой ата» исемен «Герой ана» исеме белән бергә тапшырырга тәкъдим итәм. Балаларны тәрбияләү ул – уртак җаваплылык, уртак кайгырту.

(«Реальное время» электрон басмасы)

РОССИЯДӘ – ИНВЕСТИЦИЯЛӘР

Россиядә яшәүче һәр өченче кешенең инвестицияләр белән эш итеп караганы бар. Бу хакта «Работа.ру» хезмәте һәм «Первая» компаниясе уздырган тикшеренү нәтиҗәләре сөйли.

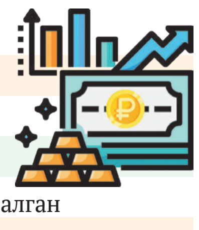

62% >> акция сатып алган
33% >> облигацияләр сатып алган
29% >> валюта белән эш иткән
23% >> инвестиция фондларына акча салган
12% >> криптовалюта
9% >> бизнеска акча керткән

Сөенечле хәбәр!

2023 елның 5–15 июнь көннәрендә «ВАТАНЫМ ТАТАРСТАН» газетасына ташламалы бәядән язылып була!

П2435 жомга саны — Ташламалы бәя 444 сум 54 тиен — гадәти бәясе – ~~512 сум 70~~ тиен

П2409 атнага дүрт тапкыр чыга — Ташламалы бәя 1051 сум 80 тиен — гадәти бәясе – ~~1227 сум 30~~ тиен

Реклама 16+

Рәшит ФӘТХРАХМАНОВ

Дөньяда

САТЫП АЛСАҢ, ТҮЛИЛӘР

Моннан бер ел элек газга һәм электр энергиясенә бәяләр коточкыч темплар белән күтәрелүдән интеккән европалылар бүген энергияне сатып алып… акча эшлиләр. Әйе, әйе, көнбатышлылар үткән кышта өйләрен бик кыйбатка җылыттылар, билгеле, әмма, бердән, хөкүмәтләренең дотацияләреннән һәм субсидияләреннән файдаландылар, икенчедән… «Газпром»ны судка биреп, килешүне үтәмәгән өчен 15 миллиард доллардан артык акча каерып алырга ниятлиләр.

Бүген Көнбатышның энергетика базарында бөтенләй башка вазгыять. Европалылар Азиядә ташкүмер сатып алучылар эзли, чөнки, туңып үлүдән куркып, чамасыз күп ташкүмер сатып алганнар. Газга бәя ун тапкырга якын түбәнәйде. Электр энергиясен куярга урын юк. Менә бу соңгысы энергия компанияләрен гади кулланучыларга кер юу машинасын, үтүкләрне һәм телевизорларны кабызган өчен акча түләргә мәҗбүр итә. Эш шунда: күп кенә илләрдә башта җил энергиясе эшләү кискен артып, аны куярга урын тапмадылар. Ташкүмер белән газдан аермалы буларак, электрны саклагычларга куеп булмый. Хәл АКШта да шул чама. 2023 елның мартында гына да Калифорниядә 105 сәгать дәвамында электрга бәяләр тискәре булган. Дөрес аңларга кирәк: кулланган өчен акчаны тәүлекнең билгеле бер сәгатьләрендә, энергияне куярга урын булмаган чакларда гына түлиләр. Әйтик, көндез син түләп ягасың, төнлә яксаң, сиңа түлиләр.

Май аенда, көннәр озынаеп, кояш озак җылыта башлагач, кояш панельләре җитештергән электр энергиясе ташкүмер яккан станцияләрнекен узып киткән. Әлегә электрны водородка әйләндереп саклау технологияләре җитәрлек эшләнеп бетмәгән, андый куәтләрнең сафка басуын көтәсе бар, шуңа күрә җәйге электрны куярга урын юк. Бәясе нульдән түбәнәеп, минуска китә. Кояш панельләрен куллану исә кайбер илләрдә чып-чын шаукымга әйләнде. Нидерландта хәзер һәр йөз мең кешегә 100 мегаваттлык кояш панельләре туры килә. Алар хәтта кояш энергетикасы буенча дөньякүләм лидер булган Кытайны да ике тапкыр узып киткәннәр. Нидерландта хөкүмәт өй түбәсенә кояш панеле урнаштыручыларга төрле өстенлекләр бирә. 2022 елның 24 феврале европалыларны энергетика мәсьәләләренә җитди карарга мәҗбүр итә. Башка илләр дә голландлылар тәҗрибәсен куллана. Нәтиҗәдә май аенда энергия җитештерү рекордлы 27 ТВт-сәгатькә җиткән.

Энергиягә бәя төшү кулланучылар өчен яхшы, әмма инвесторлар өчен яман. Соңгылары тармактан тәртәләрен кире борырга ихтимал. Европалылар, әлбәттә, инвесторларны өстенлекләр белән кызыктыра беләләр. Аларның максатлары да ачык куелган. Германия 2035 елга углеродсыз энергиягә күчәргә ниятли, Евросоюз тулаем алганда 2050 елны максат итеп куйган. Климат үзгәрешләрен парник газлары нәтиҗәсе дип аңласак, ашыгырга туры килә. Үткән атнада Мәккәдә көчле яңгыр явып, дөяләр акты һәм үлде. Климат катастрофалары планетаның башка төбәкләрендә дә үзләрен еш сиздерә.

Россиядә

БӘЯЛӘР ҮСЕШЕН КӨТКӘНДӘ

Россиянең финанс кырында сөендерерлек хәбәрләр күренми. Россиялеләрнең чит ил банкларындагы депозитлары тарихи максимумда, май аенда ул 5,5 триллион сумга җитте дигән хәбәргә шатланып булмый бит инде. Әрмәннәр, грузиннар, казахлар, кыргызлар шатлансын, безнең акча шулар икътисадын күтәрә.

Үзәк банк безне үзенчә «юата»: «Россия икътисады «кызу» (перегрев) фазасына керергә ихтимал, товарларга ихтыяҗ арта, ә тәкъдим итү (җитештерү дип укыйк) тиешле күләмдә түгел». Гади телгә күчерсәк, кытлык нәтиҗәсендә бәяләр күтәреләчәк дип әйтер идек. Ихтыяҗның артуы – нигездә кредитлау нәтиҗәсе. Халык, акылдан язган кебек, бурычка акча җыя. Депутатлар бер кулга бирелгән заемнар санын өч белән чикләргә җыеналар, дигән хәбәр дә күренде. Гафу итегез, берсен түләмәстән, тагын бурыч алу аек акылга сыеп ук бетми.

Бюджет дефициты үсешен дәвам итә. Май аенда Urals маркалы нефтьнең уртача бәясе баррельгә 53,34 доллар булган. Кайдадыр безнең «кара алтын»ны 60 доллардан югарырак бәягә алалар дигән хәбәр күрсәгез, гаҗәпләнмәгез. Бердән, сүз уртача бәя турында бара, икенчедән, Россиядә башка сортлы нефть тә җитештерелә, менә шул соңгысын кыйммәткәрәк алучылар бар. Тик андый бәяле җир мае бик аз чыгарыла һәм аз сатыла да. Дөнья базарында Brent маркалы нефть бәясе майда уртача 75,52 доллардан йөрде. Россия нефте баррель саен 22,18 доллар акча югалткан. Арзанлы нефтькә кызыгучылар күп. Кытай һәм Һиндстанга ияреп, Индонезия дә үз нефть эшкәртү заводларын безнең җир маена көйләргә ниятли. Заводларны моның өчен берникадәр үзгәртеп корасы бар. Бу өстәмә акча сорый, әмма ташламалы нефть инвестицияләрне тиз кайтарып бирер дип өметләнәләр.

Май аенда федераль бюджетка нефть-газ керемнәре 30,6 миллиард сумга кимрәк кергән. Июнь югалтулары 44 миллиард сум булыр дип исәплиләр. Россия нефте экспортка сатылу буенча рекордлар куя, әмма шул хәлдә дә бюджетка түләүләр кими. Мәсьәләне тагын шул катлауландыра: нефть конвертацияләнми торган милли валюталарга сатыла. Россиянең финанс министры Силуанов әфәнде: «Без долларга каршы чыкмадык, доллар безгә каршы булды», – ди. Аның сүзләре дөрес тә, бик үк дөрес тә түгел. Долларның кирәген бирәбез дип җилкенеп алу булды ул, булмады түгел. Ахырдан гына доллар безгә түгел, без долларга күбрәк мохтаҗ икәнлеге ачыклана башлады.

Росстаттан бер сөенечле хәбәр бар: Россиянең сәнәгать җитештерүе үткән елның апреле белән чагыштырганда 5,2 процентка үскән. Бу санга төрлечә карарга була. Гади күз белән карасак, үсеш соклангыч. Үткән елның апрелендә җитештерүнең кисәк түбәнәюен искә алсак, быелгы үсеш артык искитәрлек түгел. Коронакризиска кадәрге чор белән чагыштырсак, объективрак сан чыгар иде, әмма Росстат ул хакта бер сүз дә әйтми.

tatarstan.ru

ШИГЫРЬ ҺӘМ ТАТУЛЫК БӘЙРӘМЕ

Рус теле көне һәм бөек шагыйрь Александр Пушкинның туган көнендә Дәүләт Киңәшчесе Минтимер Шәймиев, Дәүләт Советы Рәисе Фәрит Мөхәммәтшин шагыйрь һәйкәленә чәчәкләр салды.

Шуннан соң Муса Җәлил исемендәге Татар опера һәм балет академия театрында тантаналы чара узды.

Кунаклар һәм тамашачыларга, Татарстан Рәисе, парламенты һәм Хөкүмәте исеменнән, Дәүләт Советы Рәисе Фәрит Мөхәммәтшин мөрәҗәгать итте. Ул, Россия халыкларының гомуммилли байлыгы буларак, рус телен саклау һәм үстерү максатыннан, Президент Владимир Путинның Указы нигезендә, 6 июньнең истәлекле көн итеп билгеләнүен искәртте. «Рус теле славян телләре арасыннан иң киң таралган тел булып кала. Бөтен дөнья күләмендә 260 миллион кеше шушы телдә сөйләшә. 154 миллионы аны үзенең туган теле буларак саный», – дип билгеләп үтте Фәрит Мөхәммәтшин.

Бәйсез Дәүләтләр Бердәмлеге илләрендә 2023 ел, милләтара аралашу теле буларак, Рус теле елы дип игълан ителгән. «Бүгенге катлаулы хәлләрдә Россия халкының рухи бердәмлеген саклыйбыз. Биредә, дәүләт теле һәм халыкара аралашу чарасы буларак, рус теле бик зур берләшү ролен үти», – диде парламент башлыгы.

Фәрит Мөхәммәтшин шулай ук Татарстанның илебездә күпконфессияле республикаларның берсе булып торуын, биредә 170тән артыграк милләт яшәвен басым ясап әйтте. Республикада туган телләрне саклау һәм үстерү өчен тиешле дәүләт программалары тормышка ашырыла, милли мәгариф системасы булдырылган. Милли мәдәниятләрне, телләрне үстерүгә ярдәм итү, милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгыту буенча Татарстан халыклары ассамблеясы, шулай ук аның составындагы рус милли-мәдәни берләшмәсе зур эш алып бара.

«Без яшьләргә, үсеп килүче буынга тәҗрибә һәм белемнәребезне тапшырып, телне, мәдәниятне, тарихи хәтерне сакларга тиешбез, – диде Фәрит Мөхәммәтшин. – Рус теле көне безнең өчен сүз иҗаты, рухи, тынычлык һәм татулык бәйрәменә әйләнсен!»

Белгородка – тәүге олаулар

Россиянең яңа төбәкләренә генә түгел, Белгород өлкәсендә яшәүчеләргә дә ярдәм кирәк. «Бердәм Россия» партиясенең Татарстандагы бүлеге әлеге өлкәгә беренчеләрдән булып гуманитар ярдәм юллаган. Республиканың «канаты» астындагы Лисичанск һәм Рубежное шәһәрләреннән тыш, хәзер Белгород өлкәсенә булышу да өстәмә эш юнәлешенә әйләнәчәк.

Партия Генераль советы Секретаре, Федерация Советы Рәисенең беренче урынбасары Андрей Турчак партиянең төбәк бүлекләре белән видеоконференцэлемтә режимында киңәшмә үткәрде. Чарада Дәүләт Советы Рәисе, партиянең Татарстандагы төбәк бүлеге Секретаре Фәрит Мөхәммәтшин катнашты.

Турчак әйтүенчә, төбәккә «Бердәм Россия»дән тәүге 40 тонна продукт, балалар ризыгы, беренче чиратта кирәкле әйберләр һәм көнкүреш химиясе китерелгән. Якындагы тәүлектә тагын 100 тоннага якын гуманитар ярдәм барып җитәчәк. Белгород өлкәсендә яшәүчеләр өчен кирәк-ярак төялгән йөк машиналары Мәскәү һәм Мәскәү өлкәсеннән, Владимир, Курск, Липецк, Түбән Новгород, Орел, Тамбов өлкәләреннән, шулай ук Татарстаннан киткән.

«Хәлләр катлаулы булып кала. Бер тапкыр ярдәм итү белән генә чикләнеп калмаячакбыз. Туганнарына күчүчеләрне кирәк-ярак белән тәэмин итәргә кирәк. Бүген чик буендагы районнарда яшәүчеләр белән аралаштык. Алар кием-салымга, урын кирәк-ярагы, көнкүреш химиясенә – гомумән, барлык әйбергә мохтаҗ. Иң мөһим әйберләр исемлеге булдырыла», – диде Турчак.

Партиянең Татарстандагы төбәк бүлеге җитәкчесе Фәрит Мөхәммәтшин үзенең чыгышында: «Бурыч куелды, без аны ашыгыч төстә үтәп, кичә тәүге йөк – барлыгы 31 тонна гуманитар ярдәм юлладык, – дип билгеләп үтте. – «Нәфис-косметикс», Дәүләт Думасы депутаты Ирек Богуславский тәкъдиме белән, көнкүреш химиясе: кер юу порошогы, юу средстволары, сабын һәм башка продукция җибәрде».

Фәрит Мөхәммәтшин сүзләренә караганда, партия республиканың Лисичанск шәһәрендәге вәкиле Евгений Варакин белән даими элемтәдә тора. Татарстан, беренчеләрдән булып, шефлыкка алынган шәһәрләрне торгызу буенча эшләү өчен вице-премьер вазыйфасын гамәлгә керткән.

Андрей Турчак билгеләп үткәнчә, Татарстанга, төзелеш комплексының көчле булуыннан чыгып, хәлләр бераз җайлангач, торак фондын торгызу өчен төзелеш материаллары яки белгечләр җибәрү мөмкинлеген карарга кирәк.

НИГЕЗЕ БУЛСЫН

Казанда Россия Дәүләт Думасының мәдәният комитеты күчмә утырышы узды. Аның тулы атамасы – «Россия Федерациясендә этномәдәни төрлелекне саклау юнәлешендә хокукый һәм оештыру нигезләрен булдыру. Төбәк аспекты». Аңлашыла инде, чарада күбесенчә мәдәниятнең сез һәм без күреп бетермәгән, әмма нигезен тәшкил итә торган хокукый ягы турында сөйләштеләр.

Әйе, инде этномәдәни төрлелек турындагы фикер алышуның ни өчен нәкъ менә Татарстанда узуын әйтеп тору да кирәк түгелдер. Россия Дәүләт Думасының Мәдәният комитеты рәисе Елена Ямпольская сүзләре белән әйтсәк, комитет вәкилләре Казанга булдыклы һәм тәҗрибәле белгечләрнең үтенеч-тәкъдимнәрен тыңларга килгән.

– Алар бу өлкәгә нәрсә җитмәвен, нинди закон проектлары, норматив актлар кирәклеген бик яхшы белә. Бу очрашуда сезнең чын мәгънәсендә әһәмиятле теләк-тәкъдимнәрегезне, гозерләрегезне ишетербез һәм киләчәктә сез билгеләгән юнәлештә эшләрбез дип өметләнәм, – диде комитет рәисе. – Россиянең көче – этномәдәни төрлелегендә. Бу төрлелекне саклау өлкәсенең хокукый базасы шактый киңкырлы. Әлеге базаны булдыруда Татарстанның мәдәният әһелләренең, җитәкчелегенең роле бик зур.

Утырышта телгә алынган кайбер мәсьәләләргә аерым тукталыйк. Әйтик, матди булмаган мәдәни мирас объектларының төбәк реестрын булдыру һәм алып бару. Татар мәдәни ресурс үзәге директоры Алсу Мифтахова сүзләренчә, төбәк реестрына тагын 100ләп объект исеме кертелергә тиеш. Сүз уңаеннан, Россия Федерациясенең матди булмаган мәдәни мирас объектлары реестрында хәзерге вакытта Татарстанның нибары дүрт объекты теркәлгән. Шуларның өчесе – милли бәйрәмнәр (Кукмара районы татарларының «Карга боткасы», Кукмара удмуртларының Троица, рус мәдәниятенең Каравон бәйрәме). Тагын берсе Лаеш районы авылларында традицион рус милли киеме тегү үзенчәлекләренә бәйле.

Комитет утырышында милли һөнәрчелек белән шөгыльләнүчеләрнең авырткан урыны турында да сүз булды. Аерым алганда, халык сәнгате һөнәрчелегенә бәйле Федераль законга үзгәрешләр кертү, шул рәвешле бу юнәлештә эшләүчеләргә дәүләт ярдәмен арттыру турында сөйләштеләр. «Buro Banu» брендына нигез салучы Элара Шәйхи тагын бер кат ярдәмнең артыгы булмавын искәртте. Төгәлрәк әйтсәк, бүген, халыкта милли киемнәргә карата кызыксыну уянган чакта, мондый ярдәм аеруча кирәк, диде ул.

Чарада кечкенә шәһәрләрдәге һәм авыллардагы мәдәният учаклары турында да онытмадылар. Елена Ямпольская әйтмешли, аларны сүндерми саклау бигрәк тә әһәмиятле бит. «Авылларда бер мәдәният йорты, бер китапханә була. Берсе ябылса, икенчесенә йөрермен дигән нәрсә юк», – диде ул. Татарстанның мәдәният министры Ирада Әюпова исә республика район-авылларындагы мәдәният учакларының саны буенча хисап тотты. Соңгы ун елда бу сан 4 процентка кимегән. Сәбәбе – нәкъ башка төбәкләрдәге кебек үк, авылларның бетүе.

Лилия ГЫЙМАЗОВА

АККАН СУ ЮЛЫН ТАБА

2025 елда Татарстанда 500 меңләп кеше су буйлап сәяхәт итәчәк дип фаразлана. Моның өчен мөмкинлекләр җитәрлек. Республикада ел саен ун яңа теплоходны суга төшермәкчеләр. Болар хакында «Татарстан флоты» оешуга багышланган матбугат очрашуында сөйләделәр.

Билгеле булганча, әле шушы арада гына, тәгаен әйтсәк, май азагында республикада «Татарстан флоты» суднолар йөртү компаниясе төзелүе турында билгеле булды. Оешманың устав капиталы 2 миллиард сум күләмендә республика бюджеты инвестицияләреннән гыйбарәт. Барлык акцияләргә дә Татарстан үзе хуҗа булачак. Бу уңайдан журналистлар чарада катнашкан Татарстан транспорт һәм юл хуҗалыгы министры Фәрит Хәнифовтан:

– Акцияләр сатылырга мөмкинме? – дип тә кызыксынды.

Министр һәркемгә икеле-микеле уйларга урын калдырмыйча:

– Үз флотыбыз тарихының яңа битен яза башлыйбыз. Кайдадыр тагын башка акционерлар да бар, алар үз фикерен җиткерергә мөмкин, дип уйлыйсыбыз да килми. Акцияләр барысы республиканыкы гына булачак, – дип җавап бирде.

Шунда ук: «Кыйммәтле кәгазьләр ышанычлы урында саклана», – дип тә өстәп куйды министр. Республиканың су юлын үстерү эшенә ныклап торып алынганнар, димәк.

Татарстан Транспорт һәм юл хуҗалыгы министрлыгының матбугат хезмәтеннән алынган мәгълүматларга караганда, республикада су юлларының гомуми озынлыгы 1057 чакрым тәшкил итә. Бүген пассажирларга су транспортында Чаллы компаниясе һәм «Татфлот» хезмәт күрсәтә. Алар социаль әһәмияттәге ун маршрут буенча эшли. Сер түгел, гамәлдәге суднолар шактый иске. Аларның уртача яше дә 50 еллык чиккә җиткән инде. Шуңа күрә республика җитәкчелегенең бу эшкә алынуы гаҗәп тә түгел.

Фәрит Хәнифов әйтүенчә, «Татарстан флоты» тулы көченә киләсе елдан эшли башлаячак.

– Бүген гамәлдә булган флот өлешчә «Татфлот» суднолар йөртү компаниясе һәм «Татфлот» АҖ тарафыннан файдаланыла. Сүз уңаеннан, «Татфлот» төп пассажир ташучы оешма булып тора. 2023 елгы навигацияне дә, алдан билгеләнгән тәртипне бозмас өчен, алар белән тәмамлаячакбыз. Ә киләсе елдан акрынлап иске суднолар да, яңалары да «Татарстан флоты»на күчеп бетәчәк, – дип аңлатты министр.

Республика тарафыннан бүлеп бирелгән акчаның бер өлеше яңа суднолар сатып алуга тотылса, икенче өлеше исә гамәлдәгеләрен яңарту, яр буйларын төзекләндерүгә сарыф ителәчәк дип фаразлана. Яңалары дигәннән, әле узган атнада гына «Татарстан флоты»на Яшел Үзәндәге Горький исемендәге заводта төзегән «Метеор 2020» һәм «А-217» судноларын кулланышка тапшырдылар. Тантаналы чарада Татарстан Рәисе Рөстәм Миңнеханов та катнашты. Ул заманча теплоходта Казансу буйлап йөреп кайтты һәм алга таба республикада гамәлдә булган пассажир судноларын яңарту юнәлешендә системалы эш алып барылачагын ышандырды. Рәис бурыч та куйды: баксаң, Яшел Үзәндәге заводта елына 6–8 заманча «Метеор» төзү өчен мөмкинлекләр бар икән. «Әлеге санны унга җиткерергә кирәк», – диде Рөстәм Миңнеханов. Үз флотыбыз булгач, бигрәк тә.

МИХАИЛ ДЕВЯТАЕВ

Илдар Мөхәммәтҗанов

Суга төшерелгән яңа суднолар исә быелның июлендә үк пассажирлар ташый башлаячак дип көтелә. Әлегә документларны рәсмиләштерү эше бара. Тыштан гына түгел, ә эчтән дә ялтырап торган һәм уңайлылыгы ягыннан очкычны хәтерләткән «Метеор 2020», мәсәлән, Болгарга таба юл алачак. Һәрхәлдә, шулай дип фаразлана.

– Безнең планнар зурдан. Үзебезгә йөкләнгән җаваплылыкның ни дәрәҗәдә зур булуын аңлыйбыз, – ди «Татарстан флоты» генераль директоры Роман Лизалин. Хәтерләсәгез, аның җитәкчелегендәге «Арабелла» теплоходы 2011 елгы фаҗигадә суга батучы «Булгария»дән 79 кешене коткарды. Роман Лизалин әйтүенчә, 2025 елда су юлыннан пассажир агымын 500 мең кешелек чиккә кадәр җиткермәкчеләр. Чагыштыру өчен, былтыр әлеге күрсәткеч 350 меңне тәшкил иткән. «Татарстан флоты» елга флоты республиканың туристик мөмкинлекләрен, шул исәптән Казансу буйлап та сәяхәтләр оештырмакчылар, һәм су юлы аша төбәкара пассажирлар ташу күрсәткечләрен үстерү белән шөгыльләнәчәк дип көтелә.

Фәрит Хәнифовтан яңа «Метеор»да билет бәяләре белән дә кызыксындылар.

– Быелга маршрутлар да, юл хакы да билгеләнгән. Социаль юнәлешләрдә ул 80, 100, 150 сум тирәсе булса, иң ерак аралы Казан – Болгар маршрутында исә 390 сум тора. Агымдагы навигация чорында барысы да ничек бар, шулай калачак, – диде министр.

Эльвира ВӘЛИЕВА

ФИНАНС МИНИСТРЫ РАДИК ГАЙЗАТУЛЛИН:

«АКЧА ТӘРТИП ТАЛӘП ИТӘ»

Татарстан Бюджет кодексы нигезендә, 2022 елда республика бюджетын үтәү турында хисап Дәүләт Советына карап тикшерүгә кертелгән. Финанс министры Радик ГАЙЗАТУЛЛИН белән узган елда бюджетны үтәү үзенчәлеге турында сөйләштек.

:: Радик Рәүфович, чираттагы сессиядә сез 2022 елда Татарстан бюджетын үтәү турында хисап белән чыгыш ясаячаксыз. Узган елгы бюджетны кыскача гына ничек бәяләр идегез?

– Илебез икътисадындагы кыенлыкларга һәм санкция басымына карамастан, хисап елында Татарстан Республикасында төп макроикътисадый күрсәткечләр буенча үсеш күзәтелүен билгеләп үтәргә мөмкин. Әлеге күрсәткечләрнең үсүе барлык дәрәҗәләрдәге бюджетларга керемнәр керүдә дә уңай чагылыш тапты.

:: Сүзне, гадәттәгечә, бюджетның керем өлешеннән башлап җибәрик. Аны үтәү үзенчәлекләре турында тәфсиллерәк сөйләсәгез иде.

– Татарстанның гына түгел, бәлки бөтен ил икътисадының моңарчы күрелмәгән санкцияләр басымы астында калуы барлык дәрәҗәләрдәге бюджетларга керемнәр туплау мәсьәләсендә билгесезлеккә китерде. Әмма дөньякүләм финанс системасына юлның ябылуы, тышкы сәүдә эшчәнлегендәге чикләүләр, инфляция басымы шартларында да Татарстан Рәисе Рөстәм Миңнеханов җитәкчелегендә республиканың социаль-икътисадый тотрыклылыгын тәэмин итү буенча оператив штабның, башка эш төркемнәренең нәтиҗәле, үтемле карарлары ярдәмендә икътисадыбызны тотрыклы үстерү чаралары гамәлгә ашырылды.

Бюджетның керем өлешен үтәү ягыннан күрелгән чаралар нәтиҗәләре конкрет саннарда чагыла. 2022 елда тупланма бюджетның керем өлешенә 517,3 миллиард сум күчерелде. Шул исәптән салым һәм салым булмаган керемнәр күләме – 429,4 миллиард сум. Татарстан үз керемнәре күләме буенча Россия субъектлары арасында дүртенче урынга чыкты.

> Республика бюджетына барлыгы 452,7 миллиард сум керем керде. Шул исәптән салым һәм салым булмаган керемнәр күләме – 366,6 миллиард сум.

Моңа бәйле рәвештә керемнәрне туплауда катнашучыларның барчасының да хезмәтен билгеләп үтәргә кирәк. Беренче чиратта болар – салым түләүчеләр: юридик һәм физик затлар, шулай ук бюджет керемнәре администраторлары, муниципалитетлар.

Гомуми тырышлык белән акчаны дөрес планлаштыру, бүлү, барлык дәрәҗәләрдәге бюджетлар өчен керем чыганакларын үстерү, бюджет системасын тотрыклыландыру тәэмин ителде.

:: Салым һәм салым булмаган керемнәрне телгә алып үттегез. Салымнар – бюджетның керем өлешен булдыруның нигезе. Шуларның иң күләмлесе – табышка салым. Табышка салымны һәм башка салымнарны җыю буенча нинди эшләр башкарыла?

– Акча тәртип таләп итә. Һәрвакыт шулай булды. Бюджет сәясәтенең көйле механизмы һәм аны елдан-ел даими ныгыту гына төбәк икътисадының тотрыклылыгын үстерә.

Узган елда Татарстанның тупланма бюджетында үз керемнәребезне үстерү буенча ведомствоара комиссия эше дәвам иттерелде. Һәр ай саен табышка салымнан алынучы керемнәргә мониторинг ясалды. Сүз уңаеннан, 2022 елда ул 166,1 миллиард сум күләмендә тупланды.

Татарстан Республикасы Финанс министрлыгы муниципаль районнар һәм шәһәр округлары белән һәрвакыт элемтәдә торып эшли. Алар белән уздырылган киңәшмәләрдә нәкъ менә тупланма бюджетка салым бурычын киметү эшенә зур игътибар бирелә.

Республиканың зур күләмдә салым түләүче предприятиеләре белән эшләү барышында бюджетка агымдагы һәм фараздагы түләүләр анализлана. Әлеге эш нәтиҗәсендә без эшчәнлек нәтиҗәсен төгәл бәяли, ә түләүләрнең кимү сәбәпләрен ачыклаганда – аларны арттыру буенча ашыгыч чаралар күрә алабыз.

Шулай итеп, бюджетның керем өлешен үтәү эше һәр көн саен диярлек алып барыла һәм асылда уңай нәтиҗәләргә китерә. Әлбәттә инде, 2022 елгы бюджетка да кагыла бу.

:: Бюджетның чыгым өлешенә дә тукталыйк. Чыгым йөкләмәләрен үтәү Татарстанда яшәүчеләрнең тормышына турыдан-туры кагыла. 2022 елда аларны үтәүгә ирешелдеме?

– Тулаем алганда, 2022 елда Татарстанның тупланма бюджеты буенча чыгымнар – 527,5 миллиард сум, республика бюджеты буенча 463,2 миллиард сум тәшкил итте.

Республика бюджетының социаль юнәлешле булуын һаман саен әйтә киләбез. Мәгариф (93 миллиард сум), социаль сәясәт (56 миллиард сум), сәламәтлек саклау (43,2 миллиард сум) кебек төп өлкәләргә зур күләмдә акчалар юллау шуны раслый.

Тулаем алганда, социаль өлкәгә тупланма бюджеттагы чыгымнар күләме – 280,8 миллиард сум (чыгымнарның гомуми күләменең 53 проценты), республика бюджеты буенча 217,3 миллиард сум тәшкил итте.

Бу чыгымнар хисап елы дәвамында бюджет һәм автоном учреждениеләрнең эшчәнлеген тәэмин итү, бюджет өлкәсе хезмәткәрләренә эш хакын вакытында түләү (хезмәткәрләрнең аерым категорияләренә «май указлары» буенча түләүне кертеп) мөмкинлеге бирде.

Юл инфраструктурасы халыкның тормышында мөһим урын алып тора. Әлеге бүлек буенча республика бюджеты чыгымнары да бик зур – 82,9 миллиард сум.

Авыл хуҗалыгы – илебезнең азык-төлек нигезе. 2022 елда әлеге бүлек буенча чыгымнар күләме 18,2 миллиард сум тәшкил итте.

Шулай ук мәдәният тармагын үстерүгә дә зур игътибар бирелде. Бюджет акчасы хисабына бу өлкәдә планлаштырылган барлык чаралар тулысынча үтәлде, мәдәни объектларны төзү һәм реконструкцияләү программасы тормышка ашырылды. Әлеге юнәлеш буенча республика бюджеты чыгымнары күләме – 15,2 миллиард сум.

> 2022 елда Татарстанның финанс-бюджет системасы эшчәнлеге нәтиҗәләре буенча шуны билгеләп үтәсем килә: планда каралган чараларның финанс белән тәэмин ителүе безгә барлык чыгым йөкләмәләрен үтәү мөмкинлеге бирде.

Әйтергә кирәк, узган финанс елы гади генә булмады. 2022 елда Татарстан бюджетында чыгымнарның керемнәрдән 10 миллиард сумнан артып китүе шуны раслый. Моңа бәйле рәвештә, тулаем 2023 елга бурычлар куелганда, агымдагы катлаулы вазгыять исәпкә алынырга тиеш. Ел дәвамында керемнәрнең тотрыклылыгында киеренкелек килеп чыгарга мөмкин. Шуңа күрә бюджетларның балансын тәэмин итү өчен салымнарны мөмкин кадәр күбрәк җыю һәм бюджет акчасын экономияле, сакчыл тоту кирәк.

КОТЛЫЙБЫЗ!

Россия Федерациясе Пенсия һәм социаль иминият фондының Татарстан Республикасы буенча бүлеге эшләр идарәсе башлыгы **Абдрахманов** Марат Җәүдәт улына, Россия Федерациясе Пенсия һәм социаль иминият фондының Татарстан Республикасы буенча бүлеге кадрлар идарәсе башлыгы **Корсукова** Татьяна Валерьевнага, Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының Баулы муниципаль районындагы социаль яклау бүлеге башлыгы **Аджалова** Светлана Мияссәр кызына, Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының социаль регистрны формалаштыру бүлеге башлыгы **Кузнецова** Ирина Валерьевнага, Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының эш башкару бүлеге башлыгы **Новикова** Светлана Алексеевнага, Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының Чаллы шәһәрендәге Социаль яклау идарәсе башлыгы **Скрябина** Ирина Владимировнага, «Зәй шәһәренең Халыкны эш белән тәэмин итү үзәге» дәүләт казна учреждениесенең халыкны эшкә урнаштыру һәм махсус программалар бүлеге әйдәүче инспекторы **Борисова** Людмила Мануиловнага, «Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының Тукай муниципаль районындагы «Шәфкать» халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплексы үзәге» дәүләт автоном социаль хезмәт күрсәтү учреждениесенең өйдә социаль хезмәт күрсәтү бүлекчәсе социаль хезмәткәре **Зарипова** Фәнүзә Гыйзадулла кызына, «Түбән Кама муниципаль районындагы «Балкыш» балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль приют» дәүләт казна учреждениесе тәрбиячесе **Иванова** Антонина Николаевнага, «Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының Зеленодольск муниципаль районындагы «Рәхәт» халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплекслы үзәге» дәүләт автоном социаль хезмәт күрсәтү учреждениесе директоры **Пыжова** Ольга Викторовнага, «Россия ветераннар берлеге» бөтенроссия ветераннар иҗтимагый оешмасының «Татарстан Республикасы ветераннар берлеге» республика ветераннар (инвалидлар) иҗтимагый оешмасының социаль-хокукый тәэминат секторы мөдире **Осипова** Людмила Михайловнага **«Татарстан Республикасының атказанган халыкны социаль яклау хезмәткәре»** дигән мактаулы исем бирелде.

---

8 июнь – Социаль хезмәткәрләр көне

ЙӨРӘК ТУЛЫ ЯРАТУ

Чит кешене үзеңнеке итеп яратып кара син! Бөтен кешенең хәленнән килә торган гамәл түгел бу. Бары тик йөрәге зур, күңелләрендә мәрхәмәт булганнар гына эшли бу эшне. Өлкәннәргә, кеше ярдәменә мохтаҗ булганнарга ярдәм кулы сузучы социаль хезмәткәрләр шундыйлардан. Алар белән аралашкач, күңелгә рәхәт булып китә. Менә кемнән үрнәк аласы икән дип тә куясың!

Әлмәт районының халыкка комплекслы хезмәт күрсәтү үзәгенең социаль хезмәткәре Дания Хөснетдиновага – 53 яшь. Ул 22 елдан артык әби-бабайлар тәрбияли. Шушы вакыт эчендә бер генә мәртәбә дә әлеге һөнәрне сайлаганына үкенмәгән.

– Мине бу эшкә бер танышым алып килде. Үзе дә социаль хезмәткәр булып эшли иде. Әле ярый шул чакта аны тыңлаганмын, дим. Эшем күңелемә туры килә торган булды. Хезмәтемә бәяне шунда ук алам мин. Өлкәннәр шатлана, елмая, рәхмәтләр әйтә. Димәк, мин кирәкле эш башкарам, – ди Дания ханым. – Өлкәннәр янына эш эшләргә генә йөрмим. Җылы сүземне, игътибарымны кызганмыйм. Олыгайгач, җылы сүзләр җанны җылыта икән ул. Бер әбиемне 9 ел тәрбиялим инде. Ире вафат, баласы юк. Ул миңа бик якын.

СОЦИАЛЬ ХЕЗМӘТКӘР КЕМНӘРГӘ БУШЛАЙ ТИЕШ?

- Балигъ булмаган балаларга;
- гадәттән тыш хәлләрдә, кораллы һәм милләтара конфликтларда зыян күрүчеләргә;
- Бөек Ватан сугышы инвалидларына;
- Бөек Ватан сугышында катнашучыларга;
- сугыш хәрәкәте инвалидларына;
- «Блокадалы Ленинградта яшәүче» тамгасы белән бүләкләнүчеләргә;
- «Камалыштагы Севастопольдә яшәүче» тамгасы белән бүләкләнүчеләргә;
- «Камалыштагы Сталинградта яшәүче» тамгасы белән бүләкләнүчеләргә;
- Бөек Ватан сугышы вакытында төрле эшләрдә эшләгән (исемлекне интернеттан табарга була) кешеләргә;
- социаль хезмәткәр билгеләүне сорап мөрәҗәгать иткән вакытта ул кешенең җан башына туры килә торган кереме яшәү минимумыннан түбән булса.

mtsz.tatarstan.ru

Дания ханым яшерми: төрле холыклы кешеләр бар. Әмма ул алар белән уртак тел табарга өйрәнгән инде. «Язмышыма рәхмәтлемен. Мәрхәмәтле эштә эшләү – үзе зур бәхет ул», – ди.

Зилә Җәлилова Мөслим районында урнашкан «Маяк» халыкка комплекслы хезмәт күрсәтү үзәгендә эшли. Кечкенәдән өлкәннәр янында рәхәт иде миңа, ди.

– 2002 елда социаль хезмәткәр булып эшкә урнаштым. Әле ныклап эшли башламаган килеш тә бу минем эш икәнен аңладым. Үзем хезмәт күрсәткән һәр кеше белән матур эшләргә тырышам. Күңелләрен күрәм, тәмле телемне кызганмыйм. Дүрт әбием бар. Алар мине үз кызын көткәндәй каршы ала, – ди 54 яшьлек Зилә ханым. – Аларның балалары читтә яши, сирәк кайталар. Әниләренең ялгыз түгеллеген белә алар, күңелләре тыныч. Мин олылар белән үзем дә яшәргә өйрәнәм.

Зилә ханым, әбиләрдән күңел байлыгына өйрәнәм, ди. Олыларның сабырлыгына, авыр чакта ярдәмчел булуларына соклана икән.

– Картлык арттан куып килә. Миңа килмәс, дип булмый. Әнә шуңа да мин өлкәннәремне бик кадерлим. Риза булсыннар, күңелләре кителмәсен. Ә безнең һөнәр күңелләргә чисталык бирә, тормышка карашны үзгәртә. Әле дә ярый дөрес юлны сайлаганмын, – ди ул.

ИГЕЛЕК ИЯЛӘРЕ

Татарстанның хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министры Эльмира ЗАРИПОВА мөрәҗәгате

«Бу – авыр тормыш хәлендә булган кешеләргә булышучы, ил буенча йөзләрчә мең хезмәткәрнең һөнәри бәйрәме. Социаль тармакта эшләүчеләр көн саен күпбалалы һәм аз керемле гаиләләргә, балаларга һәм өлкәннәргә, ветераннарга һәм инвалидларга хезмәт күрсәтәләр. Ел саен социаль хезмәткәрләр хезмәтеннән 18 мең татарстанлы файдалана. Республикада 114 дәүләт социаль хезмәт күрсәтү учреждениесе эшли.

Республикада эшләп килүче «Өлкән яшьтәге гражданнарны һәм инвалидларны озак вакыт карау системасы», «Актив озын гомер», «Социаль контракт», «Өлкән яшьтәге кешене тәрбиягә алган гаилә», «Иртә ярдәм» – бу һәм башка проектлар дәүләт ярдәменә һәм игътибарына аеруча мохтаҗ булганнарга ярдәм күрсәтүгә юнәлдерелгән.

Әлеге программаларны һәм проектларны гамәлгә ашыру социаль тармак хезмәткәрләре командасыннан башка мөмкин дә булмас иде. Бу һөнәр игелек, кешелеклелек һәм шәфкатьлелек кебек әхлакый сыйфатларны таләп итә. Социаль яклау органнарына мөрәҗәгать итүчеләрнең күбесенә иң элек ярдәм түгел, игътибар, аралашу кирәк.

Хөрмәтле социаль тармак хезмәткәрләре һәм ветераннары! Сезне һөнәри бәйрәмегез белән котлыйм! Эшегез шатлык китерсен һәм һөнәри үсеш өчен яңа мөмкинлекләр ачсын. Сезгә чын күңелдән ныклы сәламәтлек, бәхет, алдагы казанышлар өчен дәрт һәм илһам телим».

Өлкәннәр янында ярдәм көтүче сабыйлар да бар. Аларга да наз, ярату кирәк. Саба районында урнашкан Югары Утар балалар интернат-йортында күп еллар җитәкче булган, соңгы ике елда директор урынбасары булып эшләүче Имаметдин абый Гәрәев 84 яшендә дә социаль хезмәт күрсәтә.

– 50 елдан артык гомеремне акылларына зыян килгән сабыйларны тәрбияләүгә багышладым. Мине «әти» дип йөртүләренә горурланам. Күпме сабыйга ярату һәм назымны бүләк итә алдым. Килүемне көтеп торучы шул балалар барда мин әле җирдә кирәкле икәнемне тоям. «Сине көтәрмен», – ди бит алар аерылышканда. Гомеремне изге эшкә багышлавыма сөенеп туя алмыйм. Шул сабыйлар рәхмәте яшәтә дә инде мине! – ди ул.

Гөлгенә ШИҺАПОВА

Актуаль

Бар җирдә сагалый

Татарстанда тычкан бизгәге йоктыручылар саны бер ел эчендә өч тапкыр күбәйгән. Кыр-болын, бакча, печәнлек... Бу чирне тычканнар үз иткән теләсә кайсы җирдә йоктырырга мөмкин, дип кисәтә белгечләр. Шуңа күрә җәйге чорда эшләгәндә дә, ял иткәндә дә уяулыкны югалтмаска өндиләр.

Әлмәт районында яшәүче Илшат Сафин узган ел тычкан бизгәге белән авырган. Авылга көтү көтәргә кайтып килгәннән соң хәле авырайган аның.

– Көтүгә үзебез белән алып чыккан ризыклар көне буе җирдә яткан иде. Шуннан эләккәндер инде. Кичкә таба бөтен тән калтырый башлады. Җәйге челләдә ике кат юрган ябынган килеш өшеп яттым. Аннары температура күтәрелде, күңел болгана башлады. Табиблар тычкан бизгәге дигән диагноз куйды. Бу чирдән соң бик озак рәткә килдем. Бөерләрне быел яңадан тикшерттем әле, ул-бу юк, диделәр, – дип искә алды ул әлеге мәкерле чир белән авырган көннәрен.

Бу чирдән авырлык белән терелү дә – зур бәхет. Ник дигәндә, ул үлемгә үк китерергә мөмкин. Бәхеткә, соңгы елларда Татарстанда мондый аяныч очраклар теркәлмәгән. Әмма чир йоктыручылар саны артканнан-арта бара. Әйтик, ел башыннан бирле Татарстанда 107 кеше тычкан бизгәге йоктырган. Бу узган елның шул ук чоры белән чагыштырганда өч тапкыр (!) күбрәк дип чаң суга белгечләр.

Татарстан буенча Роспотребнадзор идарәсе җитәкчесе урынбасары Любовь Авдонина сүзләренә караганда, ил күләмендә теркәлгән тычкан бизгәге очракларының 90 проценты Идел буе федераль округына туры килә. Татарстан әлеге саннар буенча төбәктә өченче урында. КФУ галиме Альберт Ризванов сүзләренә караганда, Биектау районының көньяк-көнчыгыш өлешендә, Арча районының Смак-Корса авылы тирәсендә урнашкан урманнарда тычкан бизгәге йоктыру куркынычы аеруча зур.

Хәзерге вакытта республикада тычканнар күп очрый торган җирләрнең 94 проценты (645 гектар. – **Д.Г.**) кимерүчеләргә каршы эшкәртелгән. Көз көне бу урыннарны яңадан зарарсызландырып чыгарга җыеналар.

Инфекцияне, нигездә, кыр тычканнары тарата. Моннан тыш, кимерүчеләрнең тагын 30 төре тычкан бизгәге йоктырырга мөмкин икән. Шуңа күрә бөер авыруларыннан интеккән, авыл хуҗалыгы, сәнәгать тармакларында эшләгән кешеләргә, бигрәк тә тракторчы, машина йөртүче кешеләргә җәйге-көзге чорда аеруча сак булырга кирәк. Ник дигәндә, тычкан бизгәген күп очракта нәкъ менә алар йоктыра.

Табиб-инфекционист Илсөя Заһирова сүзләренә караганда, тычканнар үзләренең төкереге, бәвеле, нәҗесе аша чирне туфракка, суга, ашау ризыкларына да йоктыра. Тычкан бизгәге, нигездә, кеше организмына һава, тузан аша эләгә.

– Әлеге инфекцияне йоктыру өчен юылмаган пычрак кул белән ашау, бакчадан юылмаган яшелчә һәм җиләк-җимеш өзеп кабу, авыру таратучы җәнлеккә кагылу да җитә. Тычкан бизгәге кимерүчеләр оялаган салам, печәнгә кагылып китү аркасында да пәйда булырга мөмкин, – ди табиб. – Бу – бик мәкерле чир. Вакытында чарасын күрмәсәң, тычкан бизгәге аркасында кешенең каны агуланырга (сепсис), үпкәсе кабарырга, башына кан саваргa, бөере эштән чыгарга мөмкин. Кызганыч, бу бизгәк үлем-китем очракларына китергән мисаллар да бихисап. Шуңа күрә чирнең беренче билгеләре күренү белән үк табибка мөрәҗәгать итәргә кирәк.

Илсөя Заһирова сүзләренә караганда, тычкан бизгәге йоктырган кеше, иң беренче чиратта, кече йомыш белән сирәк йөри башлый. Бу чиргә хас үзгә билгеләрнең берсе бу.

– Тычкан бизгәгенең беренче билгеләре күбрәк салкын тиюгә охшаш: 39–40 градуска кадәр температура күтәрелә, калтырата, туңдыра башлый. Кешене ютәл, баш авырту, буыннар сызлау кебек билгеләр дә борчырга мөмкин. Тычкан бизгәге йоктырган кеше авыз кибүдән дә зарлана. Андый чакта еш кына бит һәм муен кызара, тәнгә, бигрәк тә җилкә, күкрәк турысында таплар пәйда була. Тычкан бизгәге вакытында кешенең күзенә кан саварга, биле сызларга, кан басымы төшәргә дә мөмкин. Тычкан бизгәге бөерләргә аеруча зур зыян сала. Чир үзен, гадәттә, вирусны йоктырганнан соң 7–25 көн үткәч кенә сиздерә башлый. Кайбер очракларда ул 40 көннән соң гына пәйда була, – ди табиб.

Тычкан бизгәге кешедән кешегә йога алмый. Шуңа күрә аны эләктергән кешеләрне, курыкмыйча, стационарда – инфекция, терапия һәм хирургия бүлекләрендә дәваларга мөмкин. Әлеге чир белән бер тапкыр авырган кешедә гомерлек иммунитет формалаша. Аны кабат йоктыру ихтималы юк дәрәҗәсендә.

Динә ГЫЙЛАҖИЕВА

Ничек сакланырга?

✓Урманнарга, болын-кырларга барганда шәхси гигиена кагыйдәләрен истән чыгармагыз. Ашыйсы ризыкны, ул салыначак савыт-сабаны үләнгә, агач төбенә куярга ярамый. Моның өчен үзегез белән махсус җәймә яки клеенка алып барыгыз.

✓Бакчага барып яшәр алдыннан андагы өйне иң элек яхшылап юып, махсус чаралар ярдәмендә дезинфекцияләп чыгарга кирәк.

✓Бакчада эшләгәндә, йорт, каралты-кура, сарай, гараж кебек урыннарны җыештырганда резин пирчәткә киярга онытмагыз. Андый эшләр вакытында аягөсте ашарга, авызга ризык кабарга да киңәш ителми. Бу кагыйдәне салам, печән өйгәндә, агач эшкәрткәндә, бакчада яшелчә, җиләк-җимеш җыйганда да истән чыгармагыз.

✓Бакчада, каралты-курада чүп җыеп яткырмагыз.

✓Йортка тычкан керә алырлык тишек-тошыкларны да томаларга кирәк.

✓Азык-төлекне дә кимерүчеләр үтеп керә алмаслык җирдә сакларга, ашар алдыннан аларны яхшылап юарга кирәк. Суны исә кайнатып эчү хәерле.

✓Табигатькә чыкканда, куаклар үсмәгән, коры җирдә тукталырга кирәк. Җәен печәнлек, салам эскертендә йоклау да киңәш ителми.

vk.com

Язучы фикере

Марат КӘБИРОВ

Уңыш сере

Һәртөрле әңгәмәләр яки очрашулар вакытында «Уңыш(ыгызның) сере нәрсәдә?» дигәнрәк сорау бирергә яраталар. Бу – бәлки, салпы якка салам кыстыруның яшеренрәк берәр рәвешедер инде. Кешенең күзенә бәреп: «Сез – уңышлы кеше, популяр кеше», – дип әйтү уңайсызрак. Ә аның сере турында сорашсалар, бу чынбарлык сыман ишетелә, үзеңнең уңышлы икәнеңә хәтта үзең дә ышанып куясың. Бәлки, читтән караганда, чынлап та, уңышлы кебек күренү бардыр. Мин дә, бәлки, шулай күренәмдер. Тик мин аны тоймыйм һәм уңыш серен дә белмим. Кайвакыт мондый сорауларга ачыктан-ачык «белмим» дип җавап бирәм, кайчагында шаяруга борам.

Гел болай итеп булмый бит инде, берәр кайчан берәр җүнле сүз дә әйтергә кирәк дип, бер мәлне бөтен дөньяга дан казанган, чынлап та уңышлы кешеләрнең җавапларын өйрәнеп чыктым. Һәм гаҗәпкә калдым. Стивен Кинг, әйтик, бик тәртип ярата торган язучы. Көн саен ике мең сүз яза. Үзенең уңышын шунда күрә. Ә Хемингуэй ярты гомерен кафеда уздырган һәм күп дигәндә биш йөз сүз язган. Брэдбери бары тик кәефе килгәндә генә эшләгән һәм сүзен санап та тормаган. Хәтта язучылар арасында да уртак фикер юк.

Миллионерлар арасында да хәлләр шул чамарак икән. Ашамый-эчми, тиеннәрен санап баеганнары уңыш сере сакчыллыкта дип уйлый. Саранлык белән дус булмаганнары: «Миллионнарың булмаган вакытта ук үзеңне миллионер сыман хис итәргә кирәк, шунда акча каналлары ачылачак», – дигәнрәк сүз сөйли. Гомер буена эштән башканы белмәгән тынгысыз җанлылары уңыш серен фәкать шул тынгысызлыкта, хәрәкәттә күрә.

Шуннан мин боларга кул селтәдем дә үзебезнең төбәкнең уңышлы кешеләренә күчтем. Боларда популярлык та, дан да, мал да юк инде. Гомер генә бар. Ә гомер барысыннан да кыйммәтрәк.

Менә сез йөз яшькә җитүнең серен беләсезме? Әлбәттә, беләсез. Аракы эчмәскә, тәмәке тартмаска, спорт белән шөгыльләнергә һәм аз-азлап кына тукланырга кирәк. Витаминлы ризыклар ашарга. Урлашмаска, талашмаска, сулга йөрмәскә – боларның барысы да йөрәккә зыян китерә. Сәламәт тормыш рәвеше алып барырга, кыскасы. Моны бөтен кеше дә белә. Күпләр чынлап та сәламәт тормыш белән яшәргә тырыша. Ләкин шуларның берсе дә йөз яшькә җитә алмый.

Бер Гайниямал карчык кына йөздән өстә. Ул кырык яшьләр чамасында авыр чиргә юлыккан да гел диета саклап, авыр эшләрдән ераграк торып яшәгән. Иртән гимнастика ясаган, кичләрен йөгергән. Әле без яшьрәк вакытта да яки чана, я кул арбасы тартып йөгергәнен күрештерә идек. Гомер буе йөгерде, диләр инде, амбар ябылгач кына туктаган. Менә аннан сорасаң, ул нәкъ фәнни киңәшләргә охшатып җавап бирә:

– Врачлар белми әйтми икән, йөгерүнең файдасы бик зур булды, – ди. – Шуның аркасында сиксән җиде яшемә кадәр сыер асрадым, аннан соң кәҗәгә күчтем. Сөт эчтем. Күп итеп яшелчә үстердем, үзебезнең бакчада уңмаса, колхозныкыннан урлаштырып килдем. Кеше белән конфликтка кермәдем, беркемгә бер авыр сүз әйтмәдем, шуңа үземә дә кырын караучы, әләкләшүче булмады…

Сәламәт яшәү рәвеше алып барган, кыскасы. Ә Фәтхрахман карт әнә Бөек Ватан сугышын да кичкән, ачлыгын да, ялангачлыгын да күргән, төрмәдә дә утырып чыккан, гомер буена авыр эштә булган. Әле бүген дә мунча түбәсенә менеп, калай алыштырып йөри. Тәмәкесен үзе үстереп тарта – капка төбенә чыгып көйрәтеп җибәрсә, исе ярты урамга тарала. Җае чыкканда, көмешкәсен дә уртлап куя, бик кыстасаң, икенче стаканнан да баш тартмый. Йөзгә җитүен җитмәгән әлегә, туксан тугыз ярымда гына.

Ни өчен йөз яшькә җитүен беркем дә белми. Ләкин моның гадәти күренеш булмавын барысы да аңлый һәм үзләренең гомер озынлыгын аклау өчен сәбәпләр уйлап чыгара башлый. Дөреслек беркемгә дә кирәкми инде мондый чакта, бары тик башкалар аңларлык һәм гафу итәрлек булсын. Аралашучан кеше булса, ул моны ихласлык белән аңлата, эшчән кеше булса, тырышлык белән. Сәламәт тормыш рәвеше алып баручы булса… Әйткәндәй, үзенең ни өчен сәламәт булуын да беркем дә белми. Чирле булуын да. Кемдер гомер буена йогышлы чирләр, эпидемияләр арасында йөри – берни йоктырмый. Ә кемдер урамда бер стакан сок эчеп кайта да кизү әләктерә. Стаканы юылмаган булган… Ник авырганыңны ничектер аңлатып була әле, ә ни өчен сәламәт булуыңны – юк.

Уңыш та шулай. Кешедән, ул нинди генә һөнәр иясе булмасын, алай дип сорарга кирәкми. Чөнки уңышның серен беркем дә белми. Аның бернинди дә рецепты юк. Менә мин ниндидер әсәр язам: ул бар яктан да килгән – актуаль дә, әдәби эшләнеше дә көчле, темасы да яңа. Кай ягыннан гына карасаң да, бер кимчелеген табарлык түгел. Ә укучыга ошамый. Шундый ук сыйфатлы икенче әсәр язам – ошый. Ни өчен? Беркем белми. Мин дә, син дә, башкалар да. Монда без идарә итә алмый торган миллионнарча факторларның бергә туры килүе кирәктер, ә бәлки, гади очраклылык та җитәдер.

РЕКЛАМА БҮЛЕГЕ
(843) 222-09-65, 222-09-70.
E-mail: vtreklama@mail.ru

chelnyteatr.tatar

ТЕЛИ БЕЛСӘҢ – ТЕЛӘК...

Премьера

Аяз Гыйләҗев исемендәге Чаллы татар дәүләт драма театрында «Җаныңниләр тели?» (Артур Шәйдуллин) дигән героик трагикомедиянең премьерасы узды. Ул масштаблы булуы белән дә, бизәлеше һәм шактый фәлсәфи сорау күтәрүе белән дә үзенчәлекле.

Беренчедән, спектакльдә бөтен труппа диярлек катнаша, күмәк күренешләрдәге актерларның да һәрберсенең үз йөкләмәсе бар. Икенчедән, рәссам Ләйсән Хөсәенова бизәлешендәге сәхнә декорациясе, Рөстәм Яхин, Алмаз Монасыйпов, Ринат Еникеев, Александр Ключарев кебек композиторларның затлы музыкасы сәхнәдәге вакыйгаларга тәңгәл килеп, аларның эчтәлеген ачуда аерым бер роль уйный. Өченчедән, спектакль нәрсә турында дигән сорауга өзеп кенә бер җавап яңгырамый. Кемдер аны «авыл темасы, авылларның бетүе турында» дип кабул итәргә мөмкин, башка берәү өчен спектакль һәр буынга телдән-телгә күчеп килгән бичуралар белән дә кадерле булыр, кемдер исә кеше дигән затның асылын чагылдыра торган гомум сыйфатларга игътибар итеп укталыр. «Спектакльдә авыл темасының куе төсмерләр белән баюы – куелуга әзерлек барышында туган ягы. Пьеса кешенең матди байлык артыннан куып, иманын, вөҗданын җуя алуы хакында. Бетеп барган авыл – кеше җанының бу ягын тулы күрсәтү өчен локация, декорация генә», – ди автор Артур Шәйдуллин.

Спектакльнең режиссеры, театрның сәнгать җитәкчесе Олег Кинҗәгулов исә биредә бик гади фәлсәфә чагыла дип саный: «Без бит менә телибез, телибез, тик нәрсә теләргә кирәклеген генә белеп бетермибез. Спектакльдә Гарифулланың: «Сез кыюлык сорыйсызмы, әллә кыюлык күрсәтер өчен шартлар һәм мөмкинлекме?» – дигән репликасы бар. Бу фәлсәфә Соломон легендаларыннан килә: ул бит бер дә хаким булырга телим дип сорамаган, ә зирәклек сораган… Узган ел яз көне Артур миңа 6 пьеса тәкъдим иткән иде, башта берсе дә «эләктермәсә» дә, кабат укыгач, «Җаның ниләр тели?» дигәнендә бичуралар, йорт ияләре турындагы этюд игътибарны җәлеп итте. «Действие» җитеп бетми иде, кайбер персонажларның язмышы ачыкланып бетмәгән, Сирин безнең дингә якын булмаган мистик җан иде. Менә шуларны үзгәртү турында автор белән киңәшләштек, пьеса белән бер елга якын эшләдек. Аллага шөкер, үз фәлсәфәсе булган спектакль килеп чыкты».

Пьесага үзгәртүләр кертүгә авторның бер каршылыгы да булмаган: «Идеяләре ташып торган, тулы канлы тандемда эшләргә атлыгып торган режиссерга ризасызлык белдерү минем яктан дорфалык булыр иде», – ди ул үзе бу хакта.

Авыл халкын шәһәргә күчерергә җыеналар, чөнки биредә завод төзергә ниятлиләр. Урамнарның кайберсен бульдозер җир белән тигезләргә өлгергән. Шул вакытта авылда мистик җан – Гарифулланың (Марсель Мөсәвиров) пәйда булуы вакыйгаларны төптән үзгәртергә булыша алыр кебек. Моның өчен нибары аның: «Җаның ниләр тели?» – дип соравына салкын акыл белән уйлап җавап бирү дә җитәр иде.

Бу спектакль – безнең тормышыбызның көзгесе. Кешеләрне заман үз иләгендә или: һәркем нәрсәгә лаек – шул рәвешле. Көчсезләр дә, телсезләр дә, нәфес, дан-дәрәҗә колы булганнар да, башкалар мәнфәгатен кайгыртып, үзен корбан итәргә әзерләр дә бар ул иләктә. Тик заманга гына үпкәләү дөрес булыр микән? Заманны гаеплибез, мәктәпләр бетүгә, балаларның туган телдә сөйләшмәвенә, кешеләрнең бәгыре кырыслануга – бетмәс-төкәнмәс сәбәпләргә зарланабыз… Равил Фәйзуллинның «Җаныңның ваклыгын сылтама заманга» дигән шигырь юллары бар. Ә бит кемнедер гаепләгәнче, олыбыз-кечебезгә үзебезнең җан түренә үрелеп карау, аның тузанын кагу комачауламас иде.

Авыл өлкәннәрен ишетегез (РФнең атказанган, ТРның халык артисты Инсаф Фәхретдинов, ТРның халык артистлары Гөлүсә Гайнетдинова, Рафик Каюмов, Булат Сәлахов, ТРның атказанган артистлары Рафил Сәгъдуллин, Гөлфия Фәйзерахманова): кемдер мал астын чистарта торган сәнәге турында кайгыра. Икенче берәве, завод төзер өчен уңайлык ясап, ниемә авылга асфальт салдырдың, газ керттең, дип авыл башлыгын битәрли. Өченчесенә һаман саен авыл кешесеннән акча каерулары ошамый. Ошамый, әмма алдына куелган тартмага иң беренчеләрдән булып кесәсендәге соңгы тәңкәләрен чыгарып сала!.. Берсен, үзе дә танырга теләмәгән татлы хыялы булып, авыл башлыгы кәнәфие ымсындырган икән… Элекке полиция лейтенанты кобурасын һәм яңа погоннарны сагынып тилмерә…

Тамашачы күз алдында без яшәгән чорның байтак затлары җанлана, анда татлы сөйләп кешене төп башына утыртучы түрә дә (Эдуард Латыйпов), милләт өчен җан атуы тел тегермәненнән артмаган активист та (Руслан Ибраһимов), сенсация эзләп йөрүче журналист та (ТРның атказанган артисты Чулпан Садыйкова), бәхете һәм бәхетсезлеге фатир, мал-туар, мәхәббәт дигән төшенчәләрдән торган ханымнар да (Алсу Гыйльманова, Лилия Минһаҗева, ТРның атказанган артисты Нурия Салахова), гомер буе башкалар тормышын кайгыртып яшәгән авыл башлыгы да (бармак белән генә санарлык булса да, тормышта андыйлар да очрый әле, бу рольдә ТРның атказанган артисты Равил Гыйләҗев уйный) бар.

Спектакль тамашачыны битараф калдырмый – иң мөһиме шул. Соң чиктә, бик күпләр: «Шундый сорау һәм мөмкинлек бирсәләр, мин нәрсә теләр идем икән?» – дип булса да уйланып чыга залдан. Кызык шул: бер теләккә ике катлы фатир да, мунчасы булган дача да, тулы бер галәм дә сыярга мөмкин. Һәркемнең үз каланчасы. Кыскасы, Чаллы театры репертуарына тагын бер саллы әсәр өстәлде, озын гомерле булсын!

Айгөл ӘХМӘТГАЛИЕВА,
театрның әдәби бүлек җитәкчесе

АВЫЛ ТАРИХЧЫСЫ

Үрнәк

18 ел география укытучысы булып эшләгән Илсур Касыймов – бүген авыл тарихчысы. Ул Яшел Үзән районы Рус Әҗәле авылындагы җәйге йортында музей булдырган. Андагы экспонатлар күбесенчә күрше-тирә авыл җирлекләренә бәйле.

Илсур Касыймов башта Рус Әҗәлендә укытучы булып эшләгән. Мәктәп ябылгач, Казанга китеп, кибеттә эшли. Аннан соң әнисен карарга авылга кайта һәм йорт ихатасында музей ясый.

Музей ишеген ачып керүгә, көянтә, самавыр, бишек, арба тәгәрмәчләре, китаплар җыентыгы һәм төрле халыкларның милли киемнәре, чигүле сөлгеләре каршы ала. Соңгыларына тукталып, Илсур Касыймов беренче экспонатлар турында сөйли.

– Башта монда күбесенчә сөлгеләр иде. Алар миңа кечкенәдән үк бик ошый, аеруча дәү әниемнән калган кызыл башлы сөлгеләр, – ди Илсур.

Ә милли киемнәргә килсәк, аларның саны бихисап. Биредә удмурт, чуаш, мари, урыс, татар халыклары кием-салымнары һәм бизәнү әйберләре тәкъдим ителгән. Әйтик, чулпылар, калын тукымада башкарылган урыс сарафаннары, күкрәкчәләр, мариларның баш киемнәре, татарларның озын күлмәкләре, алъяпкычлары.

– Менә карт әбиемнең кияүгә чыккан вакыттагы сандыгы, талкыш кулланмасы, ясмык җыя торган махсус сәнәк (кулланма), колын муенына тага торган кыңгыраулар, – дип таныштыра экспонатлары белән Илсур Касыймов.

Музей коллекциясе күбесенчә туган җирлегеннән җыелган: Татар Наратлысы, Татар Әҗәле, Рус Әҗәле авылларыннан. Башка районнардан килгән экспонатлар да очрый. Мисал өчен, элеккеге туку станогының зурысы да, кечесе дә – Апас районыннан. Музейда хәтта мамонтның теш казнасына кадәр бар.

– Заманында минем бабайның бабасы Гөбнә буйларында язгы ташу вакытында зур сөяк тапкан. Ул мамонтның теш казнасы булып чыккан. Алар аны авыр чүкеч урынына кулланган. Шушы хезмәт коралыннан сакланып калган мамонтның теш казнасы музейда үз урынын тапты, – дип сөйли Илсур Касыймов. – Шулай ук иң борынгы экспонатларның берсе – иске мәчетнең манара башы. Күрше Татар Наратлысы авылында 1872 елда мәчет янганнан соң, халык яңасын төзи. Заманында аның манарасын киссәләр дә, мәчетне саклап калалар. Бу – шушы мәчетнең манара башы.

Илдар Мөхәммәтҗанов

Үзе ясаган экспонатлар да бар. Язын аякка су кермәсен өчен, чабата астына шакмак кагалар иде. Илсур да чабатага күтәртмә ясаган. Былтыр ул Бөтенроссия этномәдәни проектлар конкурсында 1 нче урын яулаган. Бүген исә авыл кешеләренә музей буенча экскурсия уздыра, яңа экспонатлар эзли-сораша.

Диана КАРПОВА,
КФУның 2 нче курс студенты

**Баш мөхәррир –
САБИРОВА Гөлнара Ильяс кызы**
Газетаны оештыручылар:
ТАТАРСТАН ДӘҮЛӘТ СОВЕТЫ, МИНИСТРЛАР КАБИНЕТЫ,
РЕДАКЦИЯНЕҢ ХЕЗМӘТ КОЛЛЕКТИВЫ
Газета Татарстан Республикасы Информация һәм матбугат министрлыгында 1995 елның 21 июнендә теркәлгән.
Теркәү таныклыгының номеры – 430.
Газета матбугат чараларының үзәк каталогына кертелгән.
Тираж – 5315 данә
Гомуми тираж – 14253 данә
Газетага сертификат бирелде Заказ 280

РЕДАКЦИЯ ҺӘМ НӘШЕР АДРЕСЫ
420097, Казан, Академия ур., 2 й.
«Ватаным Татарстан» газетасы редакциясе.
www.vatantat.ru
info@vatantat.ru, vatantat@list.ru, vtreklama@mail.ru
89179270040
Индекс П2409 (гадәти сан – атнага дүрт тапкыр чыга)
П2448 (гадәти сан, пенсионерлар өчен)
П2449 (гадәти сан, оешмалар өчен)
П2435 (җомга саны)

ТЕЛЕФОННАР
222-09-70 – кабул итү бүлмәсе
222-09-67 – баш мөхәррирнең беренче урынбасары
222-09-73, 222-09-69, 222-09-65 – баш мөхәррир урынбасарлары
222-09-68 – авыл хуҗалыгы, фән һәм мәгариф
222-09-67 – дин, сәламәтлек
222-09-64 – әдәбият, сайт
222-09-66 – сәясәт, тәрҗемә, оператор, хатлар һәм социаль мәсьәләләр
222-09-65 – реклама бүлеге
222-09-72 – бухгалтерия
222-09-73 – компьютер үзәге
221-18-99 – газета килмәсә яки соңарып килсә

Оригинал макет **Jahat™** программалар пакеты ярдәмендә әзерләнде. Мәкалә авторларының фикерләре редакция фикере белән туры килмәскә мөмкин. Хатлар, кульязмалар, рәсемнәр рецензияләнми һәм кире кайтарылмый.
R тамгасы куелган язмалар реклама буларак тәкъдим ителә.
N тамгасы куелган язмалар килешү нигезендә басыла.
Күчереп бастыру өчен редакциядән язмача рөхсәт алу шарт.
График буенча бу санга 20 сәгатьтә кул куелырга тиеш.
Кул куелды – 20 сәгатьтә.
Ваклап сату бәясе килешү буенча.
Газета «ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс» полиграфия-нәшрият комплексында басылып чыкты **(420066, Казан шәһәре, Декабристлар ур., 2й.).**
16+